ليمن جي باغباني

DIRECTORATE INFORMATION
AGRICULTURE EXTENSION SINDH

زرعي اطلاعات، زرعي توسيع
زراعت کاتو حڪومتِ سنڌ

2021-2022

ڪٿا ميوا پنهنجي غذائي ۽ طبي خاصيتن جي ڪري تمام گهڻو مقبول آهن. هن ۾ وٽامن سي هجڻ ڪري، جن ماڻهن جي ڏندن مان رت وهي ٿو، ڏند ڪمزور ٿين ٿا، سنڌن ۾ سور هجي ٿو سي هي ميوو واپرائين ته وٽامن جي کوٽ پوري ٿيڻ ڪري چاڪ چڱا ڀلا ٿي ويندا. ان کان سواءِ بلڊ پريشر ۽ ٿولهه کي گهٽائڻ لاءِ پڻ هي ميوا مفيد ثابت ٿيا آهن. هن ميوي ۾ وٽامن اي، بي ۽ سي کان سواءِ چُن، فولاد ۽ فاسفورس پڻ موجود آهي. ٻين ميون جي ڀيٽ ۾ ڪٽن ميون منجهان وڌيڪ مصنوعات تيار ڪيون وڃن ٿيون. جهڙوڪ: جوس، اسڪوائش، جيم، جيلي، مارمليڊ، آچار، ڪينڊي، ليمي جو ست، خوشبودار تيل ۽ پيڪٽن وغيره. ان کان سواءِ هن ميوي جون کلون مال جي چاري لاءِ پڻ استعمال ڪيون وڃن ٿيون. ڪٽي ميوي جو رس (خاص ڪري ليمي جو رس) سلاد طور گوشت ۽ مڇي جي پلاءَ ۾ ۽ ياچين مٿان رس وجهي کائڻ لاءِ استعمال ڪيو وڃي ٿو. هي ميوا ڪافي عرصي تائين رکي به سگهجن ٿا.

آبهوا:

دنيا ۾ گرم ۽ وچولي گرم آبهوائي علائقن ۾ ڪٽا ميوا پوکيا وڃن ٿا. جڏهن ته سٺي خاصيت ۽ وڌيڪ پيداوار وچولي گرم آبهوائي علائقن مان ملي ٿي. ليمن / ڪٽن ميون جي پوک سمنڊ جي سطح کان اڍائي هزار فوٽن جي اوچائي تائين ٿي سگهي ٿي. ان کان مٿي جيئن ته سردي وڌيڪ ٿئي ٿي. جنهن ڪري انهن جي پوک نٿي ڪري سگهجي. هن جي پوک لاءِ 26.6 سينٽي گريڊ گرمي پد کان 37.7 سينٽي گريڊ گرمي پد تائين گرمي جو درجو وڌيڪ موزون آهي. سياري ۾ گرمي جو درجو برف ڄمڻ تائين پهچي ۽ اها حالت ڪافي دير تائين رهي ته اهو ٻوٽن لاءِ نقصانڪار ثابت ٿئي ٿو. ڇو ته سردي جي ڪري ميوو جسامت ۾ ننڍو، کل نرم ۽ سنهي هئڻ ڪري، ڪٽاڻ، مٺاڻ ۾ گهٽ وڌائي ٿيو وڃي. جڏهن ته گرمي ۾ وري گرم خشڪ هوائون لڳڻ ڪري، وڻ ۾ لڳل ننڍي ميوي کي گهڻو نقصان پهچي ٿو. جنهن ڪري ميوو ڇڻيو وڃي. تيز هوائن لڳڻ ڪري ٽاريون ٽٽيو پون ۽ ٻوٽن کي 20 کان 35 سيڪڙو نقصان ٿئي ٿو. عام طرح سان ڏٺو ويو آهي ته 43.3 سينٽي گريڊ گرمي پد کان وڌڻ تي، ٻوٽن ۽ ميون جي واڌ رڪجيو وڃي ۽ ميوي تي ساڙ واري بيماري (Sun Burn disease) ٿيو وڃي.

زمين:

ليما ۽ ٽوڙي ٻيا ڪٽا ميوا مختلف قسمن جي زمين تي پوکيا وڃن ٿا. پر اهڙي لٽياسي زمين، جنهن ۾ ٿورو مقدار جن جو هجي ۽ سنڌس ڪارپد (pH) 6.5 تائين هجي، اها زمين وڌيڪ پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ سڀ کان بهتر ۽ موزون سمجهي وڃي ٿي. پٿريلي ۽ ڪلراٺي زمين هن ميوي لاءِ مناسب ناهي. هن لاءِ اها زمين، جنهن ۾ هوا جي سٺي اچ وڃ هجي ۽ منجهس پاڻي جذب ڪرڻ جي صلاحيت وڌيڪ رکي سا سٺي رهي ٿي. باغ لڳائڻ کان پهرين گهٽ ۾ گهٽ ڇهه کان اٺ فوٽ جي اونهائي تائين، زمين جي هيٺئين تهه ۾ ڪڪريون، ريتي يا چيڪي مٽي نه هجي ته وڌيڪ موزون هوندي. زمين جو دارومدار روٽ اسٽاڪ تي پڻ آهي جنهن تي ٻوٽا پيوند ڪجن ٿا. مثلاً جٽي ڪٽي جو روٽ اسٽاڪ ڪڪريلي، واريا سي ۽ چيڪي زمين کي پسند ڪري ٿو. ڪٽو ميوو ڳرين ۽ پوسل وارين زمينن ۾ به ڪامياب آهي. هن جي پوک لاءِ سڀ کان وڌيڪ نامناسب اها زمين آهي، جنهن مان هوا ۽ پاڻي جو نيڪال نه ٿي سگهي. ان کان سواءِ اها زمين، جنهن ۾ هيٺئين پاڻي (Water Table) جي سطح هيٺ مٿي ٿيندي رهي سا نهايت ئي نقصان واري آهي.

پيوندڪاري لاءِ ضروري صلاحون:

(1) اک يا چشمو يا پيوندي ڪاٺي کي روٽ اسٽاڪ جي صحيح نموني سان پچائي ٻڌجي (2) روٽ اسٽاڪ ۽ پيوندي ڪاٺي هڪ ئي ٿولهه جي برابر چونڊجن (3) روٽ اسٽاڪ ۽ سائن بيماري کان پاڪ چونڊجن (4) پيوندي ٽاري هلندڙ سال جي انهي پڪي ٽاري مان حاصل ڪجي جيڪا چار پنج مهينا پراڻي ته هجي، پر ان ۾ اڃا ڦوٽهڙو شروع نه ٿيو هجي (5) پيوندي ڪاٺي جي چونڊ لاءِ ضروري آهي ته هڪ نسلي باغ هجي، جنس جي هر ٻوٽي جو نسل ۽ پيداوار وڻ جي قسم مطابق اعليٰ قسم جا هجن ۽ وڌيڪ پيداوار ملي، انهن مان به جيڪي صحتمند ۽ توانا هجن تن تي خاص نشان لڳايو وڃي ۽ وقت اچڻ تي ان مان پيوندي ڪاٺي حاصل ڪجي.

اک يا چشمو لڳائڻ:

ڪٽن ميون ۾ اک يا چشمي وسيلي پيوندي ڪاري ڪجي ٿي. ان لاءِ روٽ اسٽاڪ واري ٻوٽي جي ٿڙ تي، زمين کان ڇهه انچ مٿي، ڏيڍ کان ٻه انچ اُڀو چير، پيوندي چاقو جي مدد سان ڏجي. ان کان پوءِ ان چير جي مٿئين ڇيڙي تي ٻيو چير، ان کان منو انچ جو ڏجي، جيڪو زمين جي متوازي هجي. کل کي چاقو جي مدد سان، اندرئين پاسي کان، اک جي ڊيگهه برابر کولجي. ان کان پوءِ پيوندي ڪاٺي مان، هڪ کان ڏيڍ انچ ڊگهي کل (ڇوڏو) لاٿي وڃي، جنهن جي وچ ۾ اک موجود هجي. اها ڳالهه ياد رکڻ گهرجي ته جيڪڏهن اک سان گڏ ڪنڊو لڳل هجي ته پوءِ اک جي هيٺان ڪاٺي نه لاٿي وڃي، ڇو ته ائين ڪرڻ سان اک

زخمي ٿي پوندي، ٻي صورت ۾ ڪاٽي لاٿي ويجي. ڪل جي ٻنهي ڇيڙن کي سنهو ڪيو ويجي، ته جيئن اها چير ۾ اندر سولائي سان وڃي سگهي. هاڻ اک کي ٽي (T) نما چير ۾، مٿئين کان هيٺئين پاسي داخل ڪري دٻائجي، پر خيال رهي ته جيئن اک جي ڪل، ٻوٽي جي ڪل سان گڏ ڪپي وڃي ۽ پوءِ اک کي پلاسٽڪ جي پٽي سان، قابو ڪري ٻڌجي، پر اهو خيال رکجي ته جيئن اک جو مٿيون سائي آهي، ته پوءِ اها ڪامياب آهي، نه ته پوءِ ٻي اک لڳائجي. جڏهن اک جي واڌ ڇهه انچ ٿي وڃي ته ٻوٽي جي روٽ اسٽاڪ جو مٿيون حصو چشمي کان ٽي انچ مٿي ڪپي ڇڏجي ۽ روٽ اسٽاڪ تان ٻئي ڦوٽهڙي کي وڌڻ ويجهڻ نه ڏجي. جيڪڏهن پاڻيءَ ۽ گڏ وعيره جو خيال رکيو ويجي ته ٻوٽو هڪ سال اندر باغ ۾ لڳائڻ جي قابل ٿي ويندو.

قلم وسيلي ٻوٽا تيار ڪرڻ:

ڪٽن ميون ۾ قلم وسيلي تمام گهٽ تسلي واڌ ويجهه ڪجي ٿي. صرف مٺي نارنگي ۽ ليمي جي نسلي واڌ ويجهه هن طريقي سان ڪئي ويجي ٿي. اهي قلم بهار جي مند ۾ لڳايا وڃن ٿا. قلم هڪ سال عمر واري ٽاري مان ڪپيا وڃن، جيڪي بيمارين کان پاڪ هجن. قلم نَوَ انچن کان ٻارنهن انچ ڊگها هجن. قلم تيار ڪرڻ ۾ اهو احتياط ڪرڻ گهرجي ته هيٺيون وڍ گول ۽ اک جي بلڪل ويجهو هجي. مٿيون وڍ اک کان هڪ يا ڏيڍ انچ مٿي ۽ اک جي ابتڙ رخ ۾ ڏيڍو ڪپيل هجي. هڪ قلم تي گهٽ ۾ گهٽ ٽي اکيون ضرور هئڻ گهرجن. اهي قلم، زمين ۾ لوهه جي سوئي سان سوراخ ڪري يا رنبي جي مدد سان هنيا وڃن. انهن قلمن کي زور سان نه ٺنبيو وڃي، پر اهڙي طرح سان لڳايا وڃن ته جيئن هن جا ٻه حصا زمين ۾، هڪ حصو هوا ۾ ۽ مٿئين وڍ جو رخ اُتر ۽ اوڀر ۾ هئڻ گهرجي، ته جيئن هن تي سج جي روشني سنئين سڌي نه پئجي سگهجي نه ته قلم خشڪ ٿي ويندا. قلمن کي زمين ۾ اهڙي نموني سان لڳائجي ته جيئن قطار جو قطار کان فاصلو ڏيڍ فوٽ ۽ قلم جو قلم کان فاصلو نَوَ انچ ٻيهي. قلم لڳائڻ کان پوءِ هن جي پاسن واري مٽي کي چڱي طرح ويهاريو وڃي، ته جيئن سڀ هوا اندران خارج ٿي وڃي. ٽنهن کان پوءِ هڪدم قلمن کي پاڻي ڏيڻ گهرجي. هڪ مهيني کان پوءِ قلم، ڦٽڻ شروع ڪندا. جيسين تائين قلم ڦٽي نه وڃن، تيستائين زمين ۾ گڏ ۽ صفائي وغيره نه ڪرڻ گهرجي، ڇو ته ائين ڪرڻ سان قلم لڏيو وڃن ۽ پاڙون نٿيون لڳن. پاڻي گهرج آهر ڏبو رهجي. جيڪي قلم ڦٽيو وڃن. ان مان تيار ٿيل ٻوٽا هڪ سال کان پوءِ باغ ۾ لڳائڻ جي قابل ٿيو وڃن. انهي طريقي سان ستر سيڪڙو ڪاميابي ٿئي ٿي.

داب يا اوڏ وسيلي ٻوٽا تيار ڪرڻ:

هن طريقي سان ڪاغذي ليمون تيار ڪيو وڃي ٿو. هڪ سال عمر واري ٽاري آگر جي ٿولهه برابر چونڊجي، جنهن جي مٿان اڌ انچ ويڪري، ڇلي نما ڪل لاٿي وڃي يا ٽاري جي اڌ ٿولهه جي برابر وڍ ڏجي ۽ پوءِ ٽاري جي ان زخميل دمي کي، آلي زمين ۾ نوڙائي پورجي. ٽاري جي ٻنهي پاسن کان ٻسانگيون لڳايون وڃن، ته جيئن اها ٽاري مٿي نه کڄي، زمين ۾ پوسل لاڳيتي رکي وڃي، ٻن اڍائي مهينن کان پوءِ، ان ٽاري مان پاڙون نڪرڻ شروع ڪن ٿيون، پنجن ڇهن مهينن کان پوءِ، ان ٽاري کي وڻ واري پاسي کان وڍ ڏجن. پهريون وڍ 1/3 حصي جيترو ٻيو ½ ۽ ٽئين وڍ سان ٻوٽو جدا ڪجي. اهي وڍ ائن کان ڏهن ڏينهن جي وقفي سان ڏجن ۽ پوءِ ان کي چڪيءَ جي صورت ۾، گهرج آهر ڪم ۾ آڻجي، اهو عمل ٻنهي موسمن ۾ يعني بهار سانوڻ ۾ ڪجي. جيڪي ٽاريون زمين تائين نٿيون پهچن، انهن کي ڪونڊين ۾، پر ساڳئي نموني لڳائجي.

جنسون:

يوريڪا، ڪرنا، فلوريڊا رف)، ولا فرانڪا، بلاڊي سور، نينا، جبلور، پنجاب ڪٽي، جالندري ڪٽي، رائونڊ سيڊليس ۽ مالٽا وغيره جنهن مان يوريڪا سفارش ڪيل آهي.

باغ لڳائڻ جو وقت:

باغ سال ۾ ٻه دفعا لڳائبو آهي هڪ بهار جي موسم يعني فيبروري -مارچ ۽ ٻيو سانوڻ واري موسم يعني جولاءِ آگسٽ وارن مهينن ۾ اهي ٻئي موسمون ٻوٽن جي پوک لاءِ بهتر آهن.

ٻوٽن جو فاصلو:

ٻوٽا ٻن طريقن سان لڳايا وڃن ٿا، هڪ چوڙس ۽ ٻيو ڇهه ڪنڊو طريقو. عام طرح سان ٻوٽا چوڙس طريقي سان لڳايا وڃن ٿا، ڇو ته هي طريقو ٻين طريقن کان سولو آهي، جنهن ۾ ٻوٽي جو ٻوٽي کان ۽ قطار جو قطار کان فاصلو هڪجهڙو ٿئي ٿو. هن طريقي 25x25 فوٽن جي فاصلي تي ٻوٽا لڳائجن ٿا، جنهن ڪري هڪ ايڪڙ ۾ 69 ٻوٽا لڳيو وڃن. جڏهن ته ڇهه ڪنڊو طريقو ڪنهن قدر ڏکيو آهي. جنهن ڪري باغ جي سارسنڀال، گُڏ ۽ هر هلائڻ ۾ به ڏکيائي ٿئي ٿي. هن طريقي ۾ اهو فائدو آهي جو چوڪنڊي طريقي جي ڀيٽ ۾ 25 سيڪڙو وڌيڪ ٻوٽا لڳائي سگهجن ٿا.

زمين جي تياري ۽ چکيون لڳائڻ:

جيڪڏهن زمين ۾ جهنگ وغيره موجود هجي ته، سڀ کان پهرين ان کي صاف ڪجي ۽ زمين کي پنج ڇهه اونها هر ڏئي سنوت ۾ آڻجي. گهرج آهر ناليون ۽ ٻنا ٺاهجن. کڏا کوٽڻ لاءِ پهرين زمين تي

ڪلن وسيلي نشان ڏجن. پوءِ ان جاءِ تي اڍائيX اڍائيX اڍائي فوٽن جا کڏا کوٽجن. ٻن کان ٽن هفتن تائين کڏا کليا رکيا وڃن، تہ جيئن سج جي روشني ۾ نقصان وارا جيت ۽ جراثيم وغيره ختم ٿي وڃن. ان کان پوءِ هر هڪ کڏي کي 30 ڪلوگرام (سئو مڻ) وٿاڻ جي سڙيل ڳريل ڀاڻ سان کڏي واري مٽي ملائي ڀرڻ گهرجي، جنهن ۾ هڪ حصو ڀاڻ ۽ ٻہ حصا مٽي اچي ويندي. جيڪڏهن کڏي واري مٽي سٺي نہ هجي تہ شاخن يا واهن جي لٽ واري مٽي ۾ ڀاڻ ملائي کڏا ڀرجن. تنهن کان پوءِ کڏن کي هڪ يا ٻہ پاڻي ڏجن تہ جيئن ڀاڻ واري گرمي ختم ٿي وڃي ۽ پاڻي کان پوءِ کڏن واري مٽي، زمين جي سطح کان هيٺ ويهي تہ. چڪيون هڻڻ کان پهرين انهن کي ڀرپاسي واري مٽي وسيلي زمين جي برابر هموار ڪيو وڃي. ان کان پوءِ گهربل جنس جا صحتمند ٻوٽا لڳايا وڃن. جيڪي ٻوٽا ڪومائجي وڃن يا مري وڃن، انهن کي هرگز نہ لڳائجي. ٻوٽن جي چڪي مٿان ڳوڻ يا ڪک پن وغيره لڳل تيئن ٿا، اهي ٻوٽا لڳائڻ کان پهرين لاٿا وڃن. کڏو ٻوٽي جي چڪي جيترو اونهو ۽ ويڪرو کوٽڻ گهرجي. ٻوٽي جي چڪي کي چڱي طرح زمين ۾ ويهارڻ لاءِ هٿن ۽ رنبي جي مدد سان مٽي کي چڪي جي پاسن کان دٻائجي، پر اهو خيال ضرور ڪجي تہ جيئن، چڪي ٽٽي نہ پوي. ٻوٽي جي ٿڙن تي ٻہ مٽي چاڙهجي. ٻوٽي لڳائڻ کان پوءِ هڪدم پاڻي ڏجي.

پاڻي:

شروعاتي وقت ۾ گهرج آهر پاڻي ڏبو رهجي. اونهاري ۾ هفتيوار ۽ سياري ۾ ٻن کان ٽن هفتن جي وقفي سان پاڻي ڏجي. گهڻو پاڻي نقصان ڏئي ٿو. گلن جهلڻ مهل پاڻي بند ڪجي پر جيئن ئي ميوو لڳي وڃي تہ پاڻي ڏيڻ شروع ڪجي ۽ ڀاڻ ڏيڻ کان پوءِ ضرور پاڻي ڏيڻ گهرجي. پاڻي ڏيڻ مهل خيال رکجي تہ جيئن ٻوٽي جي ٿڙ کي سنئون سڌو نہ پهچي، ان لاءِ ٻوٽي جي ٿڙ تي ڪوڏر وسيلي مٽي چاڙهجي. پاري پوڻ وارين راتين ۾ پاڻي ڏيڻ سان ٻوٽا گهڻي نقصان کان بچيو وڃن.

ڀاڻ:

ٻوٽن جي سٺي واڌ ويجهہ لاءِ ڀاڻ جو استعمال تمام ضروري آهي، پر وٿاڻ جو تازو ڀاڻ هرگز نہ ڏيڻ گهرجي. ڇو تہ تازي ڀاڻ ڏيڻ سان ٻوٽن جي خوراڪي رسد بند ٿي وڃي ٿي. جنهن ڪري ٻوٽن کي نقصان پهچڻ جو انديشو آهي. ان کان سواءِ اڏوهي لڳڻ جو پڻ خطرو رهي ٿو جنهن ڪري وٿاڻ جو ڀاڻ هميشہ سڙيل ڳريل ڏجي. جيڪو گهٽ ۾ گهٽ هڪ سال پراڻو هجي. ان سان گڏ ڪيميائي ڀاڻ جو پڻ استعمال ڪجي. جهڙوڪ: نائٽروجن، فاسفورس ۽ پوٽاش وارا ڀاڻ وغيره.

وٿاڻ جو ڀاڻ نومبر – ڊسمبر جي مهيني ۾ ڏجي، جڏهن تہ ڪيميائي ڀاڻ اپريل جي مهيني ۾ ڏيڻ گهرجي. ان مان ٻہ يوريا جو اڌ وزن اپريل ۾ ۽ باقي رهيل اڌ وزن آگسٽ ۾ (ميون پڻجڻ کان پوءِ) ڏجي.

ذڪر ڪيل ڀاڻ ٻوٽي جي ڇٽني طرفن کان، ڪوڏر سان، ٻوٽي جي ٿڙ کان هڪ يا ٻہ فوٽ پري، چوڦير گهيري ۾ پکيڙي زمين ۾ ملائجي. ڀاڻ ڏيڻ کان پوءِ هڪدم پاڻي ڏجي.

ليمي ۾ ڀاڻ ڏيڻ جي ترتيب

وٿاڻ جو ڀاڻ نومبر -ڊسمبر ۽ ڪيميائي ڀاڻ اپريل ۾ في ٻوٽي وڻ کي عمر مطابق ڏجي.

ٻوٽي جي عمر (سالن ۾)	وٿاڻ جو ڀاڻ (ڪلوگرام)	يوريا (گرام)	سنگل سپر فاسفيٽ (گرام)	سلفيٽ آف پوٽاش (گرام)
هڪ	10	100	100	100
ٻہ	20	200	200	200
ٽي	30	300	300	300
چار	40	400	400	400
پنج	50	500	500	500
ڇهہ	60	600	600	600
ست	70	700	700	700
اٺ	80	800	800	800
نَو	90	900	900	900
ڏهہ يا ان کان وڌيڪ	100	1000	1000	1000

گندگاهہ جو خاتمو: باغ کي گندگاهہ کان صاف رکڻ لاءِ شروع ۾ ڪوڏر، چنجور يا کهيڙي وسيلي گڏ ڪجي. جڏهن وڻ وڏا ٿي وڃن تہ وڻن هيٺان ڏڙ وسيلي گندگاهہ کي ختم ڪجي ۽ باقي رهيل زمين ۾ هر ڏجن ۽ زمين کي سنوت ۾ رکجي، ائين ڪرڻ سان جيتن ۽ بيمارين کان بچاءُ ٿيندو ۽ گڏوگڏ زمين بہ نرم ٿي ويندي.

گڏيل فصلن جي پوک:

باغ ۾ پنجن - ڇهن سالن تائين ربيع ۽ خريف جون ڀاڄيون پوکي سگهجن ٿيون. جنهن سان اضافي آمدني ٿيندي ۽ گندگاهه ۾ به گهٽتائي ايندي. برسيم ۽ ڦري واريون جنسون پوکڻ سان آمدني به وڌندي ۽ زمين جي زرخيزي به بحال ٿيندي، جنهن سان وڻن جون خوراڪي ضرورتون پوريون ٿينديون. ڇهه سال يا ان کان وڌيڪ عمر وارن باغن ۾ ڀاڄيون نه پوکجن البته برسيم ۽ جنتر پوکي سگهجن ٿا.

چانگ:

ٻوٽن لڳائڻ کان پوءِ ان جي وٽندڙ شڪل شبيهه ڏاهجي. ٻوٽي ۾ ٽڙ جي چوڌاري ٽاريون به پکڙيل هجن. گرم علائقن ۾ ٽاريون زمين کان ٻه ٽي فوٽ مٿي هئڻ گهرجن. ٽڙ ٽارين ۾ لڪل هجي، نه ته گرمي سببان ٽڙ جي کل ڦاٽڻ يا لهڻ جو خدشو آهي. ان ڪري پهرين ٻن ٽن سالن تائين، ترتيب واري چانگ سان، وڻ جو ڍانچو ٺاهڻ تي ڌيان ڏجي ۽ ان تناسب سان چانگ ڪبي رهجي. چانگ جو ٻيو مرحلو ڦر ڏيڻ کان پوءِ شروع ٿئي ٿو. ان وقت ڪٽن ميون جي چانگ فقط ايتري ٿيڻ گهرجي جو جنوري مهيني ۾ پراڻيون سُڪل ٽاريون ۽ اهي ٽاريون جيڪي پاڻ ۾ ٽڪرائبيون هجن، ڪپي ڇڏجن.

باغ جي سارسنڀال:

باغ ۾ جيڪي ٻوٽا مري وڃن، انهن جي جاءِ تي، خال ۾ وري ٻيا ٻوٽا لڳائجن. ٻوٽن تي گرمي ۽ سردي جو اثر، تمام جلد ٿئي ٿو. گرمي کان بچاءَ لاءِ، ٻوٽن جي ڀرپاسي ۾ جنتر پوکجي. ننڍن ٻوٽن کي سيءَ کان بچاءَ لاءِ، اتر واري پاسي کان ڪک ڪانا ڏجن. پاري کان بچاءَ لاءِ باغ کي پاڻي ڏجي يا دونهون ڪجي. تيز هوا کان بچڻ لاءِ، باغ جي ٻاهران، هوا جي روڪ وارا وڻ لڳائجن. چوپائي مال جي نقصان کان بچڻ لاءِ پڻ جوڳو بندوبست ڪجي. پکي به باغ ۾ ميوي کي نقصان ڏين ٿا. ان جو به خيال رکڻ کپي. وقت تي پاڻي ۽ ڀاڻ ڏجي. گندگاهه کي ختم ڪرڻ لاءِ گُڏ يا ڏڙ يا هرن ڏيڻ جو عمل اهڙي نموني سان ڪجي، جو ٻوٽي جون پاڙون ۽ ٽڙ وغيره زخمي نه ٿين. جيڪڏهن جيتن ۽ بيمارين جو حملو نظر اچي ته، ترت ئي انهن جو تدارڪ ڪجي. ميوي ملڻ کان پهرين، ٻوٽن جي شڪل شبيهه ٺيڪ ڪجي ۽ ميووي پٽجڻ کان پوءِ فقط سڪل، ٽٽل يا بيماري ۾ ورتل ٽارين جي چانگ وارو عمل به ڪجي. ٻوٽن جي ٽڙ تي چُن جي پوچي ڪجي، ته جيئن جيتن کان بچاءَ ٿئي ۽ ٽڙ تي به سج جي گرمي جو خراب اثر نه پوي. ٻوٽي جي ٽڙ جي ڀر ۾ مٽي چاڙهجي، ته جيئن پاڻي سڌو سنئون ٽڙ کي نه رسي.

گل ۽ ميوا:

وڻ جڏهن ڇئن — پنجن سالن جو ٿيندو آهي ته گل اچڻ شروع ٿين ٿا. ڪٽي ميوي جي خاندان وارن وڻن ۾ گل فيبروري جي پڇاڙي کان مارچ جي شروع ۾ اچڻ شروع ٿين ٿا. هن خاندان جي وڻن ۾ ڦر لڳڻ ۾ ڪابه ڏکيائي پيش ڪانه ٿي اچي. گل مڪمل طرح ٿئي ٿو يعني هڪ ئي گل ۾ نر ۽ مادي جزا گڏ ٿين ٿا. لڳ وارو عمل جيتن وسيلي ٿئي ٿو. اپريل تائين ڦر ٿيڻ وارو عمل مڪمل ٿيو وڃي ۽ ميوو جولاءِ کان مارڪيٽ ۾ اچڻ شروع ٿيو وڃي.

ميون پٽڻ لاءِ صلاحون:

ميوو نه ڪچو پٽجي ۽ نه ئي وري پڪل ميوي کي وڻ ۾ گهڻي وقت تائين رهڻ ڏنو وڃي. ميوو جڏهن پنهنجي قسم مطابق جسامت ۽ پختگي تي پهچي، رنگ بدلائي، ته اها هن جي پچڻ جي نشاني آهي. جيڪڏهن انهن ميون کي احتياط سان نه پٽبو ته اڳتي هلي اهي ميوا خراب ٿيڻ شروع ڪندا. ان لاءِ ضروري آهي ته ميون کي ڏاڪڻ وسيلي پٽجي. وڻن مان ميوو پٽڻ لاءِ ڪئنچي جو استعمال ڪجي. ڏانڊي کي ميوي جي برابر ڪپجي، ته جيئن اها ٻين ميون کي زخمي نه ڪري. ميون کي پٽ تي ڪرڻ کان بچائجي. ان لاءِ پٽڻ کان پوءِ ڪپڙي جي ٿيلهين ۾ ميون کي وجهي هيٺ لاهجي ته جيئن اهي زخمي نه ٿين. ڇو ته ميوي جي زخمي ٿيڻ ڪري ان تي مختلف جراثيم حملو ڪن ٿا ۽ ميوو جلد ڳرڻ شروع ٿي وڃي ٿو. جيڪڏهن ميوي کي پٽڻ کان وٺي مارڪيٽ تائين، هر قسم جي نقصان کان بچايو ويو ته ڪيترن ئي هفتن تائين سٺي حالت ۾ رهندو. ميوي جي درجا بندي سان گڏوگڏ ان جي صفائي جو به خيال رکڻ گهرجي. ميوي جا مختلف قسم پاڻ ۾ نه ملائجن. ميون کي ڪٽن، ٽوڪرين ۽ ٻورين ۾ بند ڪري مارڪيٽ نه اماڻجي. ائين ڪرڻ سان قيمت گهٽ ملندي ۽ ميوو به خراب ٿيندو. ميون کي هميشه ڪاٺ جي کوکن ۾ بند ڪجي. ميون وجهڻ کان پهرين کوکن جي پاسن ۽ تري ۾ ڪاغذ وجهي، بند ڪري مارڪيٽ ۾ اماڻجي.

جيتن ۽ بيمارين جي آءِ پي ايم:

جيت ۽ بيماريون ٻين فصلن جيان ليمن جي باغ تي به لڳن ٿا. جيڪي ڌيان نه ڪرڻ يا صحيح ڄاڻ نه هئڻ ڪري تمام گهڻو نقصان پهچائن ٿا.

عام طور تي ليمن جا آبادگار جيتن ۽ بيمارين جو تدارڪ صرف ۽ صرف زرعي زهرن کي سمجهن ٿا. جڏهن ته زرعي ماهرن تجربن مان اهو ثابت ڪيو آهي ته صرف زرعي زهرن جو استعمال فائديمند ناهي، پر زرعي زهرن کي آخري حربي طور يعني مجبوريءَ ۾ استعمال ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته جيتن ۽ بيمارين تي ضابطي جو بهترين طريقو آءِ پي ايم آهي. آءِ پي ايم جون ڪجهه خاص ڳالهيون هيٺ ڏجن ٿيون:

1. چڪين تيار ڪرڻ لاءِ ٻج صحتمند ليمن ۽ بيمارين کان پاڪ صحتمند وڻن جو استعمال ڪرڻ گهرجي.
2. بيمار وڻن واري باغ ۾ ٻيجارو هرگز نه تيار ڪرڻ گهرجي.
3. باغ اندر گندگاهه کي ڦٽڻ شرط هرن ڳڏن ذريعي هڪدم ختم ڪجي، ڇاڪاڻ ته گندگاهه جي ڪري باغ ۾ جيت جٽيان وڌيڪ نقصان ڏين ٿا.
4. وڻن کي صحتمند رکڻ لاءِ پاڻ، پاڻي ۽ ڳُڏون زرعي ماهرن جي سفارش مطابق ڏجن.
5. پنهنجي باغ کي ٺيڪيدارن جي رحم ڪرم تي هرگز نه ڇڏجي، پر باغن جي مالڪن کي پاڻ سارسنڀال لهڻ گهرجي. باغ جي وڻ وڻ کي هفتي پندرهين ڏينهن گهمي ڏسجي. جتي پاڻيءَ جي ضرورت هجي اتي پاڻي ڏجي جتي پاڻ جي ضرورت هجي اتي پاڻ ڏجي. جتي گڏ گاڏي يا ڇانگ جي ضرورت هجي اتي اهو عمل بنان دير ڪرڻ گهرجي.
6. زرعي ماهرن سان رابطي ۾ رهجي ڪڏهن ڪڏهن ماهرن کي پنهنجو باغ گهمرائجي ۽ اُهي جيڪو مشورو ڏين ان تي هڪدم عمل ڪجي.
7. اهڙي طرح باغ جي سارسنڀال لهڻ سان هرويرو زرعي زهرن جي استعمال جي ضرورت نه پوندي ۽ باغ صحتمند هجڻ جي ڪري وڌيڪ منافعو ڏياريندو. اهوئي آءِ پي ايم يعني جيتن ۽ بيمارين جي ضابطي واري گڏيل حڪمت عمليءَ جو مقصد آهي.
8. پر اهو به آءِ پي ايم جو مقصد هرگز ناهي ته ڪنهن به سبب جي ڪري جيڪڏهن باغ ۾ جيت ۽ بيماريون وڌي وڃن ته پوءِ به زرعي زهر استعمال نه ڪيا وڃن پر اهڙي حالت ۾ زرعي ماهرن جي مشوري سان زرعي زهرن جو استعمال ڪجي. هتي جيتن ۽ بيمارين جي ضابطي جو ڪيميائي تدارڪ ٻڌائجي ٿو.

ليمن جا جيت، بچاءُ ۽ علاج

1. پنن ۾ سرنگهه ٺاهڻ وارو جيت: هي جيت هلڪي ڦڪي رنگ جو ۽ منڍي پوري رنگ جي ٿيندي اٿس. جڏهن ته جوان پوپٽ جسامت ۾ ننڍو، اڇو ۽ چمڪندڙ ٿيندو آهي. هي جيت نرم ۽ نازڪ پنن جي اندر سرنگهه ٺاهي پنن جو سائو مادو کائي ٿو. پن ڇاٽيءَ جي شڪل جهڙا ٿي وڃن ٿا ۽ رنگ چانديءَ جهڙو ٿي وڃي ٿو. آخر ۾ پن مروڙ جي سڪي ڪري پون ٿا.

علاج: ٽريسر 20 ملي لٽر 100 لٽر پاڻيءَ ۾ يا ڪلوروفيناپائر (پائريٽ) 30 کان 35 ملي لٽر 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

2. ڪٽن ميون جو مهلو: هي پوري رنگ جو پرن وارو ڦڙت مهلو ٿئي ٿو. جنهن جي پيٽ جي وچ تي نارنگي رنگ جو نشان هوندو آهي ۽ ويهڻ مهل پولهه ڪٽي ويهندو آهي. هي جيت بهار جي مند ۾ ٽيل نرم ۽ نازڪ ڦوٽهڙي جو رس چوسي نقصان ڏئي ٿو. هي جيت ان سان اهڙي مني رس به خارج ڪري ٿو. جنهن سان پنن تي ڪاري رنگ جو تهه جمي پوي ٿو.

علاج: اميڊا ڪلوپرڊ 100 گرام يا ڪونفيڊور 100 ملي لٽر في 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

3. ليمي جو پوپٽ: هي پوپٽ رنگدار خوبصورت ٿئي ٿو جنهن جا پر ڪارا ۽ انهن تي ڦڪي رنگ ڇٽڪا ٿين ٿا. ليمي جي پوپٽ جا ننڍا ڪينئا هلڪا ڪارا ٿين ٿا. ڪينئان ڳونچن پنن کي کائين ٿا ۽ شديد حملي جي صورت ۾ وڻ ٺوڙها ڪري ڇڏين ٿا.

علاج: ميچ يا ٽائيمر 100 کان 150 ملي لٽر في ڊرم ڦوهارو ڪجي.

ٽرڙو: هي جيت ڳاڙهسرو پوري رنگ جو ٿئي ٿو. هن جا ٻچا ڦڪي رنگ جا هوندا آهن. ٽرڙو پنن ۽ ميوي جي رس چوسي نقصان پهچائي ٿو. ٽرڙي جي حملي سان ليمي جي کل کر ڏري ٿي پوي ٿي ۽ معيار خراب ٿئي ٿو.

علاج: ميچ يا اميڊا 100 کان 150 ملي لٽر في ڊرم ڦوهارو ڪجي.

اڃي مک جهڙو جيت (CITRUS WHITE FLY):

هي جيت پرن وارو ننڍڙو هلڪي ڦڪي رنگ جو ٿئي ٿو. هن جيت جا ٻچا ۽ جوان ٻئي پنن جو رسُ چوسن ٿا. ان سان گڏ هي جيت ميوي جو به رس چوسي ٿو جنهن جي ڪري ميوي جي تازگي ختم ٿيو وڃي ٿي ۽ ان جي کل خراب ٿي وڃي ٿي. اڃي مک حملي دوران خاص قسم جي مٺي رس خارج ڪري ٿي جنهن سان پنن تي ان جو تهه ڄمي وڃي ٿو.

علاج: ڪنفيڊور 100 ملي لٽر 100 لٽر پاڻيءَ ۾ موسپيلان 100 گرام 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

ليمن جون بيمارين ۽ بچاءُ:

ڪوڙهه: ڪوڙهه جي ڪري ميوي ۽ پنن تي ڀوري رنگ جا ڳوڙهين پٽرين جهڙا ٽين ٽا جيڪي اڀريل هوندا آهن. ۽ هٿ لائڻ سان محسوس ٿينديون آهن. باغ جي چوڌاري ڪٽيءَ جي قطار لڳائجي ۽ جن ٽارن تي حملو ٿئي ان جي متاثر حصن جي ڇانگهه ڪجي.

علاج: ڪاپر آڪسي ڪلورائيڊ 250 گرام, اسڪور 50 ملي لٽر 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي وڻن تي چڱي ريت ڦوهارو ڪجي.

ليمي جو سوڪهڙو:

وڻ چوٽيءَ کان سڪڻ شروع ڪندا آهن. ميوو ڇٽي ويندو آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن واڌ ناهي ڪائيندو ۽ اتي ئي ننڍو ٿي سڪي ويندو آهي. بيمار ٽارن کي ڪپي ساڙي ڇڏجي. بيمار ٽارن کي جتي سڪل هجن ان کان به ٿي انچ پهرين سائي جڳهه وٽان وڍجي ته جيئن بيماري جڙ وٽان ئي ختم ٿي سگهي.

علاج: اسڪور 500 ملي لٽر يا انترا ڪال يا ڊائٿين ايم يا مينڪوزيب مان ڪوبه هڪڙو زهر 250 گرام في 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي به کان ٽي ڀيرا ڦوهارو ڪجي.

ڪئونر واري بيماري:

وڻن جي ٿڙن جي کل مختلف جاين تان ڦاٽي پوندي آهي ۽ انهن ڦوٽن مان ڪئونر نڪرڻ شروع ڪندو آهي. کل ڦاٽڻ جي ڪري وڻن کي خوراڪ صحيح ناهي ملندي، جنهن جي ڪري وڻ سڪي ويندا آهن. سڪل ٽاريون وڍي ڇڏجن ۽ ٿڙ کي پاڻي لڳڻ نه ڏجي، جنهن لاءِ وڻ جي ٿڙن جي چوڌاري مٽي چاڙهجي.

علاج: انٽراڪال، ريڊومل گولڊ يا ايليٽ مان ڪنهن به هڪڙي زهر جو هڪ حصو ۽ سيڙهي (چُن) 10 حصا ملائي، جتان ڪئونر نڪتو هجي اتان کل لاهي ليپ ڪجي يا 250 گرام في 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو.

زهرن جي استعمال جو طريقو:

1. جنهن به زهر جو ڦوهارو ڪرڻو هجي، ان جي مٿان ڏنل هدايتن کي پڙهي عمل ڪجي.
2. ڦوهاري ڪندڙ کي زهر جي اثر کان بچڻ لاءِ هٿن تي پلاسٽڪ يا رٻڙ جا جوراب، اکين تي عينڪ، نڪ تي ماسڪ يا ڪپڙي جي ٻٽ، پيرن ۾ بوٽ ضرور پائڻ گهرجي.
3. ڦوهاري دوران کائڻ، پيئڻ ۽ سگريٽ ڇڪڻ جي بلڪل اجازت ناهي، اهڙو ڪوبه عمل ڪرڻ سان ڦوهارو ڪندڙ جي صحت خراب ٿيندي.
4. ڦوهاري ناهڻ يا ڦوهاري ڪرڻ واري جاءِ تي ٻارن ٻچن، ٻين ماڻهن، جانورن ۽ ڪڪڙن وغيره کي هرگز اچڻ نه ڏجي.
5. ڦوهاري ڪرڻ کان پوءِ هڪدم ڦوهاري وارين خالي ٿيلهيون، بوتلون يا ڪنهن به استعمال ۾ نه آڻجن.
6. ڦوهاري واري مشين کي وهندڙ پاڻيءَ ۾ هر گز نه ڌوئجي، نه ته اهو پاڻي هيٺ جڏهن جانور يا ماڻهو يا پکي پکڻ پيئندا ته انهن جي صحت خراب ٿيندي.
7. ڦوهاري ڪيل باغ مان گهٽ ۾ گهٽ هفتو ڏهه ڏينهن ليمان نه پٽجن ۽ باغ ۾ پوکيل گاهه وغيره نه لڻجي ۽ جيڪڏهن ڀاڄي پوکي هجي ته اُها به هرگز نه پٽڻ گهرجي.
8. تيز هوا هلڻ مهل ڦوهارو هرگز نه ڪجي.
9. ڦوهاري واري اهڙي مشين استعمال ڪجي، جيڪا صحيح هجي.

ڦوهاري ڪرڻ جو مناسب وقت صبح يا شام آهي، منجهند جو گهٽي تيز اس ۾ ڦوهارو نه ڪجي.

وڌيڪ معلومات ۽ رابطي لاءِ

هدايت الله ڇڄڙو

ڊائريڪٽر جنرل
زرعي توسيع سنڌ

غلام مصطفيٰ نانگراج

ڊائريڪٽر زرعي اطلاعات
زرعي توسيع سنڌ

پتو

ڊائريڪٽوريٽ زرعي اطلاعات
زرعي توسيع سنڌ،
بلاڪ-ايف شهباز بلڊنگ حيدرآباد

فون

0229200108،0229201276

Email:
dir.infoagriext@gmail.com

Dissemination of Agricultural Information among the farming community through demonstration plots & Farmers Field Days, Electronic and Print Media Phase-II